

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ימים שאין בהם מעמד

(כ"ו א') (המשך משנה): כל יום שיש בו הלל (שלם, כדלהלן) אין מעמד בשחרית.¹

(המשך משנה): (יום שיש בו) קרבן מוסף (בירושלים), אין (מעמד בירושלים אף) בנעילה (וכל שכן במוסף ובמנחה).² (יום שיש) קרבן עצים אין (בו מעמד) במנחה.³ דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי: כך היה רבי יהושע שונה, (יום שיש בו) קרבן מוסף אין (מעמד) במנחה. קרבן עצים אין (מעמד) בנעילה. חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי.

(המשך משנה): באחד בטבת (שהוא ראש חודש החל בחנוכה), לא היה בו מעמד (כלל), שהיה בו הלל (וכשיש הלל אין מעמד בשחרית), וקרבן מוסף (ואין מעמד במנחה), וקרבן עצים (שאין בו מעמד בנעילה).

(כ"ח א') (שנינו) כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד כו' קרבן עצים אין בנעילה. מה הפרש בין זה לזה? הללו דברי תורה, והללו דברי סופרים.⁴

(כ"ח ב') (שנינו במשנה: באחד בטבת לא היה בו מעמד וכו') אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: מאי שנא הלל דדחי דידיה (מעמד דשחרית), ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה?⁵

אמר ליה רב אשי: השתא דלאו דידיה דחי, דידיה לא כל שכן!

אמר ליה: הכי קאמינא לך: לא לידחי אלא דידיה (דמוסף)!

אמר ליה: איכא רבי יוסי דקאי כוותך (שמוסף דוחה רק את מעמד עצמו, ולא את של מנחה). **דתניא:** רבי יוסי אומר: כל יום שיש בו מוסף, יש בו מעמד.⁶

מעמד דמאי? אילימא מעמד דשחרית, הא תנא קמא נמי הכי קאמר. אלא מעמד דמוסף, דידיה נמי לא דחי (הרי ודאי מעמד של מוסף עצמו דוחה)?! אלא דמנחה, קרבן עצים דחי (דוחה אותו)! אלא לאו דנעילה. שמע מינה: דידיה דחי, דלאו דידיה (כגון מנחה ונעילה) לא דחי, שמע מינה.

שיטות הראשונים

קרבן עצים האם דוחה מעמד במנחה: רבינו גרשום פירש, שביום שיש בו קרבן עצים, אין בו מעמד אפילו בתפילת

¹ אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם שיש בו הלל, לפי שאין להן פנאי לעשות מעמד שקורין את הלל, ומפני ההלל היו דוחין את המעמד. רש"י.

² לפי שהיו טרודין במוסף, שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד שהוא אחד, אין לך מוסף בלא שתי בהמות, ולא היה להם פנאי כלל, שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים, ודוחה אפילו מעמד דנעילה. רש"י.

³ בגמרא מפרש: כגון אחד מתשעה זמנים, ואותו יום שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף, היה נדחה מעמד של מנחה מפני קרבן עצים, מפני שקרבן עצים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו, ולא של נעילה. רש"י.

⁴ ראה פירושו בשיטות הראשונים, להלן.

⁵ דקתני: יום שיש בו מוסף אין בו מנחה, ולא קתני אין בו מוסף, דלא דחי דידיה אלא דמנחה. רש"י.

⁶ ואתנא קמא פליג, דאמר: יום שיש בו מוסף אין בו נעילה, ואתא רבי יוסי למימר דיש בו מעמד, אף על פי שיש בו מוסף. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

נעילה, וכל שכן במנחה (שקרבן עצים סמוך לו).⁷ ורש"י ותוספות פירשו, שיום שיש בו קרבן עצים דוחה רק את המעמד בנעילה, ולא במנחה.⁸ והרמב"ם כתב "וכל יום שיהיה בו קרבן העצים - לא יהיה בו מעמד בנעילה, אלא בשחרית ובתפלה שניה ובמנחה."⁹

מהו קרבן עצים: דעת ריטב"א שהעצים עצמם שהביאו הוא הנקרא 'קרבן עצים'. והרמב"ם כתב "וימה הוא קרבן העצים? זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה, ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים - מקריבין עולות נדבה, וזה הוא קרבן העצים. והיה להן כמו יום טוב, ואסורין בו בספד ובתענית ובעשית מלאכה."¹⁰

האם מוסף דוחה מעמד ידיה או גם דמנחה, דלאו ידיה: למסקנה, דעת רבי יהושע ובן עזאי, דיום שיש בו קרבן מוסף, דוחה אפילו מעמד של מנחה, וכל שכן מעמד שלו. וכן חזר רבי עקיבא להיות שונה. ודלא כרבי יוסי הסובר רק ידיה דחי. וכן פסק הרמב"ם "וכל יום שיש בו קרבן מוסף - לא יהיה בו מעמד לא בתפלה שניה שלהם ולא במנחה, אלא בשחרית ובנעילה בלבד."¹¹

הלל דראש חודש

(כ"ח ב') (שנינו, באחד בטבת לא היה בו מעמד וכו'. ומקשה) וליתני נמי באחד בניסן לא היה בו מעמד, מפני שיש בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים?

אמר רבא: זאת אומרת הלילא דברישי ירחא לאו דאורייתא (אלא מנהגא).

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוידא: שמונה עשר יום בשנה, (אפילו) יחיד גומר בהן את הלל. ואלו הן: שמונת ימי החג (הסוכות), ושמונת ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח,¹² ויום טוב של עצרת (שבועות). ובגולה עשרים ואחד יום, ואלו הן: תשעת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, ושני ימים הראשונים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.

⁷ וגירסתו ופירושו: מה הפרש בין זה לזה? כלומר, מאי שנא דמוסף דוחה מנחה ואין דוחה נעילה, וקרבן עצים דוחה אפילו נעילה. הללו קרבן מוסף דברי תורה ואין צריכין חיזוק, ואין צריך שיהא דוחה אלא מנחה שסמוך לו; אבל קרבן עצים שהן מדברי סופרים וצריכין חיזוק, לפיכך עשו בו חיזוק שדוחה אפילו נעילה שאינו סמוך לו.

⁸ רש"י ביאר: מה הפרש בין זה לזה? מאי שנא דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה, ומעמד דמנחה לא דחי? הללו דברי תורה, מנחה; כדאמרין בברכות (כ"ו ב'): יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ודנעילה מדברי סופרים (ותוספות כתבו, הללו דברי תורה, מוסף, ולהכי קדחי מנחה דהוי מדברי תורה. אבל קרבן עצים דהוי מדברי סופרים, והלכך לא דחיא אלא נעילה דהויא מדברי סופרים). 'וצריכין חיזוק' לא גרסינן הכא.

⁹ מקורות: רבינו גרשום, רש"י, ותוספות (כ"ח א', ד"ה מה). רמב"ם (הל' כלי המקדש ו, ח).

¹⁰ מקורות: ריטב"א (כ"ו א', ד"ה ומה ששנינו). רמב"ם (הל' כלי המקדש ו, ט).

¹¹ מקורות: רמב"ם (הל' כלי המקדש ו, ח).

¹² במסכת ערכין (י' א') מפורש מאי שנא דגומר כל ימי החג, ובפסח לא גומר אלא יום ראשון, משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו, וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

רב איקלע לבבל. חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא. סבר לאפסוקינהו. כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי, אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם.¹³
תנא: יחיד לא יתחיל, ואם התחיל גומר.

שיטות הראשונים

אמירת הלל מדאורייתא או מדרבנן: דעת בה"ג, רי"ף,¹⁴ יראים, ספר האורה, רמב"ן, וסמ"ק, שבאותם ימים שגומרים את ההלל, אמירתו היא מצות עשה דאורייתא.¹⁵ והרמב"ם כתב "ולא הלל חנכה בלבד הוא שְמַדְבְּרֵי סוֹפְרִים, אֶלָּא קְרִיאַת הַהֵלֶל לְעוֹלָם מִדְבְּרֵי סוֹפְרִים בְּכָל הַיָּמִים שְׂגוֹמְרִין בָּהֶם אֶת הַהֵלֶל."¹⁶

ברכת ההלל בימים שגומר את ההלל: הרמב"ם כתב שמברך, 'לגמור את ההלל'. והמרדכי כתב בשם ראבי"ה, דהמברך בראש חודש 'לגמור', לא משתבש, דלגמור תרתי משמע. ורבינו מאיר היה נוהג לברך 'לקרות' ולא לגמור, שמא ידלג אות אחת בקריאת הלל. והשו"ע כתב 'לקרוא'. והרמ"א כתב שאם בירך 'לגמור', אין צריך לחזור.¹⁷

יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר: רבי יהודה סירליאון כתב בשם רבינו חננאל, יחיד לא יתחיל בברכה, ואם התחיל בברכה בהני י"ח, גומר. והכל בו כתב בשם הרי"ף, יחיד לא יתחיל בברכה, ואם התחיל בברכה, גומר בלא ברכה. והרז"ה פירשו ביחיד שאירע לו נס, לא יתחיל.¹⁸ והרמב"ם כתב "בְּרִאשֵׁי חֻדְשֵׁים - קְרִיאַת הַהֵלֶל מְנַהֵג, וְאִינְהּ מְצוּהָ. וּמְנַהֵג זֶה - בְּצַבּוּר... וְיַחֲדָא לֹא יִקְרֵא כְּלָל; וְאִם הִתְחִיל - יִשְׁלִים בְּדִלּוּג, כְּדָרְךָ שְׂקוּרָאִים הַצַּבּוּר."¹⁹

ברכה על הלל בראש חודש: הרמב"ם כתב "בְּרִאשֵׁי חֻדְשֵׁים - קְרִיאַת הַהֵלֶל מְנַהֵג, וְאִינְהּ מְצוּהָ. וּמְנַהֵג זֶה - בְּצַבּוּר. לְפִיכָךְ קוּרְאִים בְּדִלּוּג, וְאִין מְבָרְכִים עָלָיו, שְׂאִין מְבָרְכִים עַל הַמְנַהֵג. וְיַחֲדָא לֹא יִקְרֵא כְּלָל..." וכן כתב הרי"ן בשם רמב"ן. ואילו הרי"ף כתב, אי בעי יחיד למקרי הלל בראש חודש, קרי ליה בלא ברכה, ומדלג דלוגי. ומשמע שציבור מברכים. וכן דעת

¹³ אבל הלל דחננוכה כגון באחד בטבת, ודאי דחי. דכיון דנביאים תיקונוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן, כדאורייתא דמי. רש"י.

¹⁴ הרי"ף כתב, אהא דאמר רבי יונן משום רבי שמעון בן הוצדק י"ח יום בשנה יחיד גומר בהן את ההלל וכו', 'אבל הלל דראש חודש, לאו דאורייתא, אלא מנהגא הוא, ומשום הכי לא גמרינן ביה הלילא, אלא מדלגי דלוגי'. וכתב רבינו פרחיה (שבת כ"ד ב') דשמעת מינה דהלל שאר ימים שחייבו לגמור בהן ההלל, חיובן מן התורה. וימי חנוכה, כיון שחייבו לגמור בהן ההלל, הו"ל הלל דחננוכה חיובו מן התורה, כדכתיב (דברים, פר' שופטים, יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

¹⁵ דכתיב (דברים, פר' עקב יכא): הוא תהלתך. סמ"ק. ור' רמב"ן שדן בהשגת הרמב"ם על בה"ג (איך ייתכן שנחשוב קריאת ההלל ששיבח בו דוד לאל, שמשוה רבינו ציונו בה), ומבאר, שעל ההלל נצטוו למשה בסיני שיאמרו ישראל במועדיהם שירה לאל שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והבדילם לעבודתו, ובא דוד ותקן להם את ההלל הזה כדי שישירו בו (וכמו שכתב הרמב"ם עצמו, מצות עשה להתפלל בכל יום, אבל אין מניין התפילות, ונוסח שלהן, מן התורה). ועוד כתב, שאין שום ראיה שיהיו המזמורים האלו שלהלל זה לדוד, שמא למשה רבינו הם, כמו 'תפלה למשה איש האלהים', ואחד עשר מזמורים שעמו, עיי"ש באריכות.

¹⁶ ומה שאמרו שהלל דראש חודש לאו דאורייתא, היינו שאינו אפילו מתקנת נביאים, אלא מנהג. מקורות: בה"ג (מניין המצוות), רי"ף (שבת יא ב בדפיו). יראים (סי' רסב), ספר האורה (חלק א, קכה, סדר ההלל, בתחילתו), רמב"ן (השגות לשה"מ לרמב"ם), סמ"ק (מצוה קמו). רמב"ם (הל' חנוכה גו; ספר המצוות שורש א).

¹⁷ או"ח תכבב, מקורות: רמב"ם (הל' חנוכה גה). מרדכי (שבת סי' רפו).

¹⁸ כי כשתקנו נביאים הראשונים לקרות ההלל, לא תיקנו אלא לצבור כשיגאלו מצרתם; אבל על צרת יחיד לא תקנו לאמרו כלל כשיגאל ממנה.

¹⁹ מקורות: ר"ח (הו"ד בתוספות ר"י החסיד, ברכות י"ד א', ד"ה ימים). רי"ף ורז"ה (הו"ד בכל בו). כל בו (סי' מג). רמב"ם (חנוכה גז).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ריטב"א לדינא.²⁰ ודעת בה"ג, רבינו תם, ורא"ש, דאף ביחיד אומרים אותו, ומברכין עליו. והשו"ע כתב יש אומרים, כרי"ף, ויש אומרים כרמב"ם. והרמ"א כתב יש אומרים כר"ת ורא"ש, ושכן נוהגין.²⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ראש חודש, סימן תכב)

ב. וקורים הלל בדלוג, בין יחיד בין צבור. ויש אומרים שהצבור מברכין עליו בתחלה לקרא את ההלל, (ואם ברח לגמור אינו צריך לחזור) (מרדכי פרק במה מדליקין ושבולי לקט); ולבסוף, יהללוהו. והיחיד אין מברך עליו. ויש אומרים שאף הצבור אין מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, וזה דעת הרמב"ם וכן נוהגין בכל מלכות ארץ ישראל וסביבותיה. הגה: ויש אומרים דגם יחיד מברך עליו (טור בשם הרא"ש ורבינו תם). וכן נוהגין במדינות אלו. ומכל מקום יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם הצבור. ויש אומרים דקשיחיד קורא אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים דאז הוי פרבים (מרדכי פ' במה מדליקין ואגור בשם שוחר טוב). ונהגו כן בהודו ולא באנא.

²⁰ הריטב"א חידש יסוד, דכש אין למנהג עיקר ותקנת חכמים לנהוג, אין מברכין עליו. אבל מנהג מצוות דרבנן, מברכין עליהן. ובהלל איכא תקנתא דרבנן למיקרי הלל בראש חודש, במקום שנהגו בו, ובלבד בצבור. ואם כן, לענין דינא, לענין ברכה על הלל בראש חודש, סובר כרי"ף.

²⁴ או"ח תכבב. מקורות: בה"ג (סי' טו, הלכות לולב, ד"ה א"ר יוחנן). רמב"ם (הל' חנוכה ג,ז; ברכות יא,טז). ר"ן (שבת יא ב ברי"ף, ד"ה ובשאר יומי). מרדכי (שבת פ"ב סי' רפה). רבינו תם (בתוד"ה ברכות, י"ד א', ד"ה ימים). רבינו יונה (ברכות ז ב - ח א ברי"ף, ד"ה ונראה וד"ה ורבינו יעקב). רא"ש (ברכות ב,ה). ריטב"א (סוכה מ"ד א', ד"ה אתמר).